

Сергій Карасевич

**ДІАГНОСТИЧНІ МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО
ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ
ЕКСПЕРИМЕНТУ**

У статті здійснено підбір діагностичних методик для визначення готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в закладах середньої освіти на початковому етапі експерименту. Розкрито методику їх використання. За результатами використання запропонованих методик визначено початковий рівень готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за критеріями. Встановлено причини переважання низького рівня готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за мотиваційно-ціннісним, інтелектуально-пізнавальним, діяльнісно-практичним критеріями в експериментальній та контрольній групах.

Ключові слова: *діагностичні методики, майбутні учителі фізичної культури, фізкультурно-спортивна діяльність, заклади середньої освіти, експериментальна робота, готовність майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності.*

The article presents a selection of diagnostic techniques for determination of readiness of future physical culture teachers to physical activity in secondary education institutions at the initial stage of the experiment. The selection methods implemented with the main criteria of readiness of future physical culture teachers to sports activities are following: the value-motivational sphere (life, values, sports interests, needs, motives, attitude to employment); intellectual-cognitive sphere (the physical and sports knowledge and skills); activity and practical spheres (physical and sport activity, the orientation of the personality, strong-willed, communicative and reflective qualities) and physical condition (physical development, physical preparedness). The fundamentals of selection techniques based on methods of observation, interviewing, questionnaires, diagnostic interviews. Methods of their application had been

disclosed. The results of using the proposed techniques determined the initial level of readiness of students to sports activities, in particular: students do not form the need for regular independent physical exercises with the aim of self-improvement; when solving the proposed tasks, they have lack of technological and methodological knowledge; students have poorly developed skills of physical culture and sports work with pupils; they have no interest in the use of national culture and traditions of the Ukrainian people in the physical education of young generation; they do not form the ability to use knowledge in concrete actions and in other types of tasks. The reason of the prevailing low level of readiness of students to physical activity with motivational value, intellectual-cognitive, activity and practical criteria in the experimental and control groups is the lack of effective motives and incentives to the active participation of students in implementation of sports activities in secondary schools.

Keywords: *diagnostic methods, future teachers of physical culture, physical culture and sports activity, institutions of secondary education, experimental work, readiness of future physical culture teachers to sports activities.*

Для підтвердження гіпотези та уточнення висновків теоретичних положень у дослідженнях проводиться педагогічний експеримент. У науковій літературі експеримент розглядається як спосіб отримання інформації про кількісні і якісні зміни показників діяльності і поведінки об'єкта в результаті впливу на нього певних керованих і контрольованих чинників.

С. Архангельський, Ю. Бабанський, В. Загв'язинський доводять, що дослідник, який здійснює експериментальну роботу має використовувати відповідні методики у процесі застосування яких студенти діляться на контрольну та експериментальну групи [1; 2; 5]. Ці положення покладені в основу підбору діагностичних методик для визначення готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в закладах середньої освіти.

Початковий етап експериментальної здійснювався для виявлення вихідного рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі.

Мета статті – здійснити підбір діагностичних методик для визначення готовності майбутніх учителів фізичної культури до

фізкультурно-спортивної діяльності в закладах середньої освіти на початковому етапі експерименту та розкрити методику їх використання.

Виходячи з ідеї цілісного вивчення проблеми дослідження діагностика визначення готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в закладах середньої освіти проводилася за основними напрямками визначення стану сформованості:

- ціннісно-мотиваційної сфери (життєві цінності, фізкультурно-спортивні інтереси, потреби, мотиви, ставлення до занять);
- інтелектуально-пізнавальної сфери (фізкультурно-спортивні знання, вміння, навички);
- діяльнісно-практичної сфери (фізкультурно-спортивна активність, спрямованість особистості, волюві, комунікативні та рефлексивні якості) та фізичний стан (фізичний розвиток, фізична підготовленість).

Для визначення рівнів сформованості мотиваційно-ціннісного, інтелектуально-пізнавального, діяльнісно-практичного критеріїв готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах використано ряд діагностичних методик.

Стан сформованості *мотиваційно-ціннісного критерію* готовності студентів визначався за допомогою методів спостереження, анкетування, діагностичних бесід за такими методиками:

1) для визначення мотивів схильності студентів до педагогічної професії ми використовували діагностичний опитувальник Є. Климова [3], у якому в 30 питаннях пропонувалося п'ять тверджень. Якщо респондент погоджувався з ним, то ставився знак «+» перед відповідною цифрою в одному з вертикальних стовпців. Якщо мало місце активне заперечення «якраз навпаки», то перед відповідною цифрою ставився знак «-». Якщо твердження не приймалося через «не виявилось випадку», «не займаюся цим», «не помічав», то жодного знака перед цифрою не ставилося. Після закінчення роботи з опитувальником враховувалися суми в кожному зі стовпців (цифри без знаків не враховувалися). Найбільші позитивні суми в стовпчиках відповідали відповідним типам професій, мали позитивні, а тим більше негативні – невідповідним професіям. Перший стовпець професії типу «людина – природа», другий – «людина – техніка», третій «людина – знакова система», четвертий – «художні образи», п'ятий – «людина – людина»;

2) для визначення мотивів ставлення студентів до спортивно-педагогічної діяльності використовувався відповідний опитувальник;

3) для визначення інтересу у студентів до фізкультурно-спортивної діяльності використано авторську анкету;

4) для вивчення ціннісних орієнтацій студентів, інтересів, потреб, мотивів фізкультурно-спортивної діяльності застосовувався метод опитування;

5) для з'ясування розбіжності між значущими і доступними ціннісними орієнтаціями студентів застосовано методика Е. Фанталової. Студентам запропоновано список цінностей, які вони порівнювали між собою за критерієм: перший – за значущістю (1 матриця) другий – за доступністю (2 матриця);

б) для вивчення залежності динаміки емоційного стану студентів, котрі займаються фізичними вправами від організації занять використано метод опитування. Опитувальник представляє собою модифікацію методики оперативної оцінки стану спортсменів, який діагностує два параметра психічного стану: емоційне переживань людини (або емоційний тон – ЕТ) і бажання діяти (або психічний тонус – ПТ);

7) для вирішення часткових завдань навчально-виховного процесу вибірково діагностували такі індивідуально-особистісні параметри студентів: а) в процесі пошуку ціннісно-сміслових підстав фізкультурно-спортивної діяльності на практичних заняттях у студентів вивчалися вираженість вольових якостей за методикою Н. Стамбулової; б) при організації самостійної роботи вивчався суб'єктивний локус контролю за методикою Д. Роттера і внутрішньо групові взаємини за модифікованою нами методикою Ю. Ханіна;

8) для виявлення рівня сформованості якостей майбутнього вчителя фізичної культури проведено їх анкетування.

Для визначення рівня готовності за *інтелектуально-пізнавальним критерієм* використовувалися бесіди, спостереження в ході семінарських і практичних занять, діагностичні завдання, самооцінка та експертна оцінка психолого-педагогічних, медико-біологічних і технологічних блоків знань. Стан сформованості інтелектуально-пізнавального критерію визначався за такими методиками:

1) для визначення рівня сформованості знань студентів у питаннях організації фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах використано анкету;

2) для визначення рівня сформованості теоретичних знань застосовано відповідний тест;

3) для вивчення конструктивних та гностичних здібностей застосовувався тест за методикою Р. Амтхауера [6], яка представляла собою тест на інтелект. У ньому дев'ять субтестів, але раціонально для наших цілей було використовувати шість: 3 – на вербальний і 3 на невербальний. Вербальний субтест: 1 – здатність до міркування; 2 – мовне мислення; 3 – гнучкість мислення. Невербальний субтест: 6 – абстрактне мислення, пошук закономірностей; 7 – конструктивне мислення; 8 – просторова уява. Кожне із завдань представляло собою незакінчену пропозицію, в якій бракувало одного слова або малюнка, або вистачало фігури;

4) для визначення теоретичної та методичної підготовленості студентів застосовувалися тести – завдання.

Діяльнісно-практичний критерій готовності оцінювався за допомогою методу спостереження, тестування фізичної готовності, самооцінки, спеціальних завдань на рефлексію. Стан сформованості діяльнісно-практичного критерію визначався за такими методиками:

1) для визначення стану сформованості педагогічних умінь до організації та проведення фізкультурно-спортивної роботи використано бланк експертної оцінки;

2) для визначення комунікативних і організаторських вмінь застосовувався тест КОС – 1 [2], адаптований відповідно до запропонованої концепції структури педагогічної діяльності Н. Кузьміної, І. Решетень, М. Прохорової [8];

3) для визначення самооцінки умінь до організації та проведення фізкультурно-спортивної роботи застосовано авторську анкету;

4) для оцінки фізичної підготовленості використовувалися 6 тестів: біг 30 м, стрибок у довжину з місця, човниковий біг 3x10 м, 6-хвилинний біг, нахил тулуба вперед, підтягування на перекладині;

5) наскрізне обов'язкове тестування фізичної підготовленості студентської молоді за допомогою єдиного набору контрольних вправ: (швидкісні здібності – біг 30 м; витривалість – біг 1000 м (юнаки) та 500 м (дівчата); підтягування на перекладині (юнаки) і підйом тулуба з положення сидячи за 30 с (дівчата); стрибок у довжину з місця, нахил тулуба вперед з положення сидячи (см)), і їх оцінку за допомогою шкал, що відображають реальний фізичний

стан студентів, з орієнтацією на середньоарифметичні показники та їх сигмальне відхилення по обстеженій групі осіб одного віку і статі, що дозволило диференціювати оцінку результатів тестування, стимулювати у студентів самодіагностику, рефлексію свого поточного стану і прагнення до досягнення успіху. На основі врахування загальної суми балів, отриманих при виконанні всіх тестів, визначався інтегральний показник рівня фізичної підготовленості студентів;

б) лікарсько-педагогічні обстеження проводилися з метою вивчення фізичного розвитку студентів та включали в себе такі антропометричні показники: довжина тіла (см); маса тіла (кг); окружність грудної клітини (ОКГ – см); життєва ємність легенів (ЖЄЛ – мл); динамометрія кисті рук (кг);

7) якісні показники для визначення сформованості критеріїв фізичної готовності.

Для кількісного визначення рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах встановлено нерівномірні інтервали значень за методикою, запропонованою А. Киверялгом, оскільки ми спиралися на інформацію про те, що найчастіше досвід цієї діяльності формується на високому рівні і рідше на низькому та середньому [6].

За результатами використання методики з виявлення початкового рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах встановлювалися емпіричні індикатори прояву кожного критерію. Емпіричний індикатор – це зовні добре помітний показник (якісний або кількісний) вимірюваного критерію. Кількісними називаються показники, значення яких виражаються числами. Якісні – це описові показники, значення яких виражаються словесною характеристикою.

Оскільки в нашому дослідженні об'єктом вимірювання виступає особистісна якість (готовність), то ми використовували якісні показники. На основі теоретичного аналізу науково-педагогічної літератури та емпіричних даних, отриманих під час пілотажного дослідження, були виділені такі узагальнені показники критеріїв, що характеризують рівень готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах.

Мотиваційно-ціннісні орієнтації студента на фізкультурно-спортивну

діяльність визначалися на основі оцінки особистісних характеристик, мотивів, ціннісних орієнтацій, ставлення до певної діяльності, інтересу до неї.

Знання оцінювалися за показниками повноти засвоєння і міцності: змісту та обсягу поняття, практичних дій, що відображені в понятті, повнотою і системністю знань про фізкультурно-спортивну діяльність в загальноосвітніх навчальних закладах.

Уміння оцінювалися за повнотою засвоєння і доцільності умінь, за ступенем обґрунтованості студентами своїх дій: а) студент не досить усвідомлює виконувану дію, не може обґрунтувати свій вибір; б) в цілому дію усвідомлено, при обґрунтуванні дій студент допускає окремі неточності; в) дія повністю усвідомлена, логічно обґрунтована.

При визначенні рівня сформованості виділених критеріїв використовувався підхід кількісної обробки результатів діагностики, який дозволяє відносно ступеня прояву кожного критерію визначити кількісний показник. Високий рівень визначався з 25 % відхиленням значення від середнього за діапазоном бальних оцінок. Тоді, оцінка з інтервалу від R (хв) до $0,25 R$ (макс) дозволяє констатувати про низький рівень готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності, а про високий рівень свідчать оцінки, що перевищують 75 % максимально можливих. Оскільки сумарний бал, що оцінює узагальнений результат, змінюється в межах від 0 до 24, то, відповідно до викладеної вище методики, рівні визначалися за інтервалами, представленими в таблиці 1.

Таблиця 1

**Шкала оцінки рівня готовності майбутніх учителів
фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності
в загальноосвітніх навчальних закладах**

Рівень	Високий	Середній	Низький
Оцінка в балах	3,8–5,0	2,5–3,7	1,5–2,4
Оцінка у %	76–100	50–75	30–49

Бали кожного студента за виконані завдання за запропонованими вище методиками заносилися у зведені таблиці, що дозволило відслідковувати сформованість критеріїв, показників та рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної

діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах.

Отримані за результатами досліджень показники були піддані математичній обробці за загальноприйнятими методиками. Оцінка достовірності відмінностей параметричних статистичних характеристик проводилась за допомогою t-критерію Стьюдента.

У дослідженні прийнято десятивідсотковий рівень значущості, що забезпечує необхідну точність порівняння. Достовірність коефіцієнтів кореляції і відмінностей середньогрупових показників оцінювалася за допомогою статистичних таблиць.

Проведене дослідження за вище запропонованими методиками з визначення рівня готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за критеріями дозволило узагальнити отримані дані, які відображено в таблиці 2.

Таблиця 2

Узагальнені показники початкового рівня готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах за критеріями

Групи	Критерій					
	мотиваційно-ціннісний (МЦ)		інтелектуально-пізнавальний (ІП)		діяльнісно-практичний (ДП)	
	бали	%	бали	%	бали	%
КГ	2,39	47,8	2,54	50,8	2,49	49,8
ЕГ	2,45	49,0	2,52	50,4	2,55	51,0

Аналіз даних таблиці доводить, що середньоарифметичне $MЦ_k$ сформованості готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності в контрольній групі складає 2,39 бала, що становить 47,8 %, $ІП_k$ – 2,54 (50,8 %), $ДП_k$ – 2,49 (49,8 %), у експериментальній групі: $MЦ_e$ – 2,45 (49,0 %), $ІП_e$ – 2,52 (50,4 %), $ДП_e$ – 2,55 (51,0 %).

Отримані дані свідчать, що готовність студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за мотиваційно-ціннісним критерієм в контрольній групі складає 47,8 %, експериментальній – 49,0 %, що відповідає низькому рівню. Готовність студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за інтелектуально-пізнавальним критерієм в контрольній групі складає 50,8 %, експериментальній – 50,4 %. Це показники середнього рівня.

Готовність студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за діяльнісно-практичним критерієм в контрольній групі знаходиться на низькому рівні – 49,8 %, експериментальній, середньому – 51,0 %.

Наочно результати дослідження відображено на рис. 1.

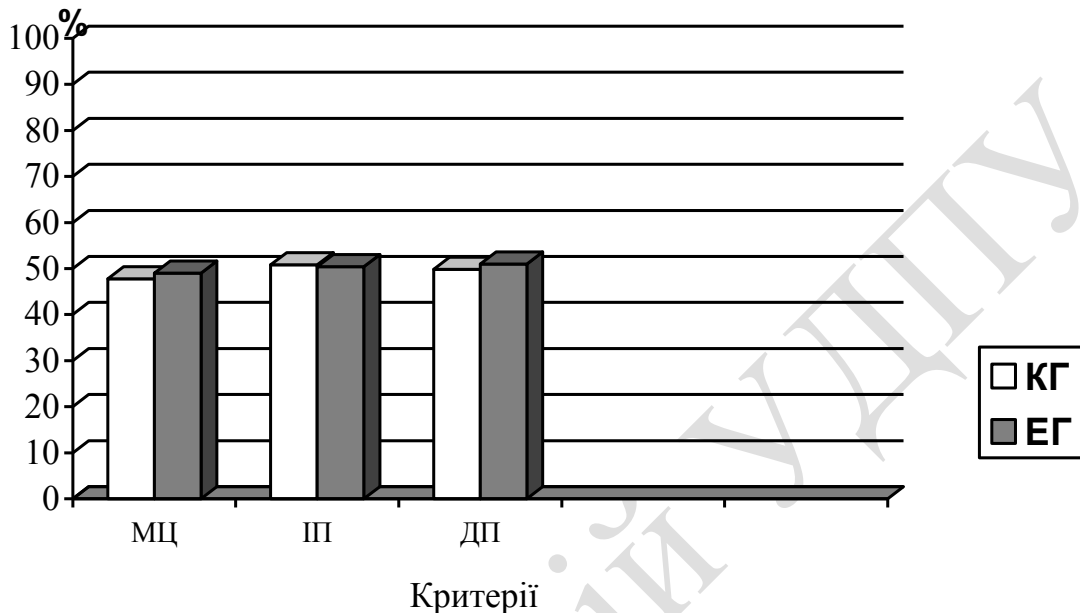

Рис. 1. Рівні готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах за критеріями

На рисунку добре видно наявність середнього рівня готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за інтелектуально-пізнавальним, діяльнісно-практичним критеріями у експериментальній та контрольній групах, низького – за мотиваційно-ціннісним та невелику різницю показників між ними.

Різниця в контрольній групі між мотиваційно-ціннісним та інтелектуально-пізнавальним критеріями складає 3,0 %, діяльнісно-практичним – 2,0 %; у експериментальній групі відповідно 1,4 % та 2,0 %.

Це означає, що між рівнями готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за мотиваційно-ціннісним, інтелектуально-пізнавальним, діяльнісно-практичним критеріями значної різниці немає.

За результатами проведеного початкового експерименту узагальнено показники рівня готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності та проведено їх розподіл за рівнями, який показано в таблиці 3.

**Рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до
фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх
навчальних закладах**

Рівні	Контрольна група	Експериментальна група	Різниця, %
Низький	102 (56,7 %)	99 (52,4 %)	4,3
Середній	76 (42,2 %)	85 (45,0 %)	-2,8
Високий	2 (1,11 %)	5 (2,6 %)	-1,5

Початковий етап експерименту показав, що переважає низький рівень готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за мотиваційно-ціннісним, інтелектуально-пізнавальним, діяльнісно-практичним критеріями в експериментальній та контрольній групах.

На основі аналізу матеріалів початкового етапу експерименту можна зробити такі висновки.

Переважно більшість студентів відчують труднощі при організації та проведенні фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах. Це пов'язано з традиційним підходом у ставленні студентів педагогічних вищих навчальних закладах до фізичної культури.

При формуванні у студентів педагогічних умінь приділяється недостатня увага теорії і методиці фізичного виховання як в процесі вивчення фахових дисциплін, так і в період проходження педагогічних практик. А отже студенти мають недостатню практичну і методичну підготовку до фізкультурно-спортивної роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів. Студенти не знайомі з нормативними документами з фізичного виховання школярів.

Отже, отримані результати за запропонованими методиками з визначення рівня готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за критеріями дозволило отримати такі висновки: у студентів не сформована потреба в регулярних самостійних заняттях фізичними вправами з метою самовдосконалення; при вирішенні запропонованих завдань у них не вистачає технологічних та методичних знань; у студентів не сформовані мотивація і професійно-педагогічна спрямованість на практичну участь у фізичному вихованні школярів; слабо розвинені у них

вміння фізкультурно-спортивної роботи з учнями; не сформований інтерес до використання національної культури і традицій українського народу в фізичному вихованні молодого покоління; не сформоване вміння використовувати знання в конкретних діях та в інших типах завдань.

Причину такого становища вбачаємо у відсутності ефективних мотивів і стимулів до активної участі студентів в реалізації фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах, що вважаємо перспективами подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архангельский С. И. Лекции по научной ориентации учебного процесса в высшей школе. М.: Высшая школа, 1976. 200 с.
2. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований: (дидактический аспект). М.: Педагогика, 1982. 192 с.
3. Бабушкин Г. Д., Бобровский В. А., Муравьев Ю. Б., и др. Психология физического воспитания: учеб.-метод. пособ. Омск: Юридический ин-т МВД России, 1997. 168 с.
4. Балин В. Д., Гайда В. К., Гербачевский В. К. и др. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии: учеб. пособ. / под ред. А. Л. Крылова, С. А. Маничева. СПб: Питер, 2000. 560 с.
5. Загвязинский В. И. Методология и методика педагогических исследований. Тюмень: ТГУ, 1976. 85 с.
6. Кыверялг А. А. Методика исследования в профессиональной педагогике. Талин: Валгус, 1980. 336 с.
7. Практическая психология для преподавателей / под ред. М. К. Тугушкиной. М.: Флинта, 1997. 328 с.
8. Решетень И. Н., Кобер И. Х., Прохорова М. В. и др. Основы педагогического мастерства учителя физической культуры. Алма-Ата: Руан, 1990. 64 с.